

SOSTEn kärkitavoite 2021

Edistetään kansanterveyttä oikeilla veroratkaisuilla

päivitetty 25.3.2021

Nykytila ja kehittämiskohteet

Sosiaali- ja terveystalouden painopisteen tulee olla hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä sekä terveyserojen kaventamisessa. Raskaiden ja kalliiden korjaavien toimenpiteiden vähentäminen on myös taloudellisesti kannattavaa.

Oikeilla veroratkaisuilla voidaan edistää kansanterveyttä, kaventaa terveyseroja sekä tasapainottaa valtiontaloutta. Suomessa verotuksen pitkä linja on ollut vähittäinen siirtymä työn verotuksesta välilliseen verotukseen eli haitta- ja kulutusverotukseen. Tämä on perusteltu suunta. Siirtymät tulee toteuttaa hallitusti ja muutosten kokonaisvaikutukset huomioiden.

Päihteiden ja epäterveellisen ruokavalion vaikutukset terveyteen ovat haitallisia. Lisäämällä väestön sairastavuutta, ne aiheuttavat kustannuksia sekä yksilöille itselleen, että yhteiskunnalle erityisesti julkisen terveydenhuollon menojen kasvuna. Verotuksen avulla voidaan edistää nykyistä terveellisempää ruokaympäristöä.

SOSTEn veropoliittiset suositukset kansanterveyden edistämiseksi

Alkoholi- ja tupakkaveroa korotettava koko hallituskauden ajan

Päihteiden käyttö on edelleen keskeinen hyvinvoinnin ja terveyden uhkatekijä Suomessa. Päihteiden aiheuttamat haitat kohdistuvat paitsi päihteiden käyttäjiin, myös heidän läheisiinsä ja lähiyhteisöihinsä. Samalla päihteiden käyttö kuormittaa kansantaloutta aiheuttaen muun muassa sairauspoissaoloja, työkyvyttömyyttä, järjestyshäiriöitä sekä lastensuojelutoimien tarvetta.

Suomen harjoittamalla sosiaali- ja terveystaloudella ei toistaiseksi ole riittävällä tavalla onnistuttu päihteiden käyttöön liittyvien haittojen ja terveyserojen vähentämisessä. Näiden tavoitteiden saavuttamiseksi tarvitaan nyt entistä määrätietoisempia toimenpiteitä ja niiden parempaa toimeenpanoa.

Verotus on tutkitusti kustannustehokas tapa edistää kansanterveyttä. Verotuksella voidaan kansalaisten kulutuskäyttäytymistä ohjata terveyttä edistäviin valintoihin ja siten välillisesti pienentää myös eri väestöryhmien välisiä sosioekonomisia terveyseroja.

Tupakan ja alkoholin verotuksen kiristämistä on jatkettava, kuten pääministeri Marinin hallitusohjelmassa todetaan. Hallitusohjelmassa esitetyt veronkorotukset ovat kuitenkin riittämättömiä ja niiden tasoa tulee tarkistaa ylöspäin. Samalla on kiinnitettävä huomiota siihen, että kaikkia tupakka- ja nikotiinituotteita (nikotiinikorvaushoitovalmisteet pois lukien), myös uusia markkinoille tulevia tuotteita, verotetaan jatkossa yhtä tiukasti ja että käyttöön otetaan lisäksi erillinen limuviinoinhin kohdistettu haittaverotus tukemaan erityisesti nuorten alkoholinkäytön ja varhain alkavan humalajuomisen vähentämistä.

Alkoholi- ja tupakkaveron korotuksien positiivinen vaikutus julkiseen talouteen riippuu tehtyjen korotusten suuruudesta ja niiden aikaansaamista käyttäytymisvaikutuksista. Määrätietoisella haittaverojen korotuspolitiikalla verokertymä voisi olla noin 200 miljoonaa euroa nykyistä tasoa korkeampi.

Suomessa otettava käyttöön terveysperusteinen valmistevero

Ylipaino ja lihavuus sekä niihin liittyvät kansansairaudet ovat merkittävä ongelma Suomessa. Verotus on yksi väline vaikuttaa siihen, että ruokaympäristömme tukisi nykyistä terveellisempiä valintoja. Maailman terveysjärjestö (WHO) on pitkään suositellut jäsenmailleen lisättyyn sokeriin, suolaan ja tyydyttyneeseen rasvaan kohdistuvan, kansanterveyttä edistävän veron käyttöönottoa.

Julkisuudessa yhdeksi ratkaisuksi on esitetty sokeriveroa. Sokeri ei kuitenkaan ole ainoa – eikä edes suurin – pulma ruokavaliossamme. Sokerin lisäksi on huomioitava myös suola ja rasvan laatu. Sekä lasten että aikuisten ruokavaliossa suolaa on reilusti yli suositeltavan saannin. Yhdeksän kymmenestä aikuisesta saa ruokavaliostaan liikaa suolaa, millä on lukuisia haittavaikutuksia terveydelle.

Myös rasvan laatu on suomalaisen ruokavalion haaste. Liiallinen tyydyttyneen, kovan rasvan saanti on haitallista mm. sydämen, aivojen ja verisuonten terveydelle. Ravitsemussuositusten mukaan kovan rasvan saannin tulisi olla alle 10 prosenttia päivän energiasta. Tähän pääsee vain viisi prosenttia aikuisista.

Pelkän sokeriveron sijaan on lähdeävä rakentamaan verotusta, joka ottaa kriittisinä ravintoaineina huomioon myös elintarvikkeiden suolan määrän ja rasvan laadun. Optimaalinen vero rakentuisi tuoteryhmille määritellyille pitoisuuksien raja-arvoille. Verorasitus kasvaisi tuotteen sokeri-, rasva- tai suolapitoisuuden lisääntyessä. Käytännössä kaikki elintarvikkeet olisivat näin ollen verotuksen piirissä, mutta kaikista tuotteista ei kannettaisi veroa niiden ravintoainepitoisuuksien perusteella.

Veromallin suunnittelussa voidaan hyödyntää Suomessa vuodesta 2000 lähtien käytössä ollutta Suomen Sydänliiton ja Suomen Diabetesliiton ylläpitämää elintarvikkeiden merkitsemisjärjestelmää, Sydänmerkkiä. Se sisältää tuoteryhmittäin rasvan määrän ja laadun sekä suolan, osin myös sokerin suhteen kriteerit terveelliselle ruokavaliolle. Näitä kriteerejä hyödyntämällä voidaan rakentaa järjestelmä, joka asettaa rajat verotettaville tuotteille. Sydänmerkki-kriteeristö toimisi rajana, jonka alittuessa veroa ei kannettaisi. Tämä myös vähentäisi verotuksesta aiheutuvaa hallinnollista taakkaa. Verotettavien tuotteiden joukkoon valikoitaisiin myös kriteeristön ulkopuolisia tuotteita, kuten esimerkiksi makeiset, suklaat, keksit sekä makeat ja suolaiset naposteltavat. Veron ulkopuolelle puolestaan rajattaisiin tuotteet, joiden verottaminen ei olisi linjassa veron tavoitteen eli terveellisen ravitsemuksen edistämisen kanssa. Tällaisia olisivat esimerkiksi hedelmät, marjat ja kasvikset.

Vuonna 2013 valmistui valtiovarainministeriön selvitys sokeriveron käyttöönoton edellytyksistä. Työryhmä vertaili eri veromalleja ja arvioi niiden soveltuvuutta ja vaikutuksia. SOSTEn terveysveroselvitys tuo esille, että sokeriveroraportin jälkeen sekä EU-oikeudelliset että informaatiotekniset esteet terveysverotukselle ovat vähintäänkin madaltuneet, elleivät jopa poistuneet. EU:n kuluttajainformaatioasetuksen soveltaminen on nyt pakottavaa ja tiedot tuotteen ravintoainepitoisuuksista helpommin saatavilla. Kansainvälisiä esimerkkejä toimivista terveysveroista on yhä useampia. Suomessa valmisteverotuksen tietojärjestelmät ovat päivittyneet.

Laaja ja riittävän kireä terveysperusteinen valmisteverotus tuottaisi mittavia terveyshyötyjä. Kulutuskäyttäytymistä muuttamalla verotus ehkäisisi ylipainoa ja kansansairauksia. Porrastetun veron tavoitteena olisi myös ohjata tuottajia valmistamaan nykyistä terveellisempiä tuotteita. Terveysvaikutusten lisäksi verolla olisi suotuisia fiskaalisia vaikutuksia. SOSTEn arvion mukaan terveysperusteisella valmisteverolla voitaisiin kerätä valitusta veron tasosta sekä veropohjan laajuudesta riippuen keskipitkällä

aikavälillä noin 500-1000 miljoonan euron lisätulot. Vaikuttavan verotason määrittäminen edellyttää sellaisen hintatason löytämistä, johon kuluttajat alkavat reagoida kulutustaan muuttamalla.

Verouudistuksen valmistelu on käynnistettävä välittömästi asettamalla terveysperusteista valmisteveroa selvittävä työryhmä hallitusohjelmakirjauksen mukaisesti.

SOSTEn suositukset:

- Jatketaan alkoholiveron korotuksia ja otetaan käyttöön limuviinon haittaverot, jonka tuotto kohdistetaan päihdehaittojen ehkäisyyn.
- Kaikkia tupakka- ja nikotiinituotteita, nikotiinikorvaushoitovalmisteet pois lukien, on verotettava jatkossa yhtä tiukasti kuin savukkeita.
- Terveysperusteisen valmisteveron selvitystyö on käynnistettävä välittömästi.

Lisätietoja:

pääekonomisti Jussi Ahokas, jussi.ahokas@soste.fi, p. 050 308 6870

yhteiskuntasuhdepäällikkö Ulla Kiuru, ulla.kiuru@soste.fi, p. 040 744 0888